

УДК 69.003:658.155

Примуш Ю.С.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, економіки
і управління персоналом підприємства
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

LIFE CYCLE ESTIMATION OF EFFICIENCY BUILDING ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті розроблено методичний підхід до оцінки ефективності життєвого циклу підприємства, який за допомогою використання інтегрального показника дозволив би виявити, наскільки ефективною була операційна, інвестиційна і фінансова діяльність підприємства як на кожній стадії, так і упродовж всього життєвого циклу будівельного підприємства у розглянутому періоді. Розглянуто приклад оцінки ефективності життєвого циклу будівельних підприємств Дніпропетровської області.

Ключові слова: підприємство, життєвий цикл, стадії життєвого циклу, оцінка, ефективність, інтегральний показник ефективності.

АННОТАЦИЯ

В статье разработан методический подход к оценке эффективности жизненного цикла предприятия, который посредством использования интегрального показателя позволил бы выявить, насколько эффективной была операционная, инвестиционная и финансовая деятельность предприятия как на каждой стадии, так и на протяжении всего жизненного цикла строительного предприятия в рассматриваемом периоде. Рассмотрен пример оценки эффективности жизненного цикла строительных предприятий Днепропетровской области.

Ключевые слова: предприятие, жизненный цикл, стадии жизненного цикла, оценка, эффективность, интегральный показатель эффективности.

ANNOTATION

The evaluate the effectiveness of the life cycle will allow the enterprise ensure the market stability and competitiveness. The methodical approach to the building enterprise's life cycle efficiency estimation, which, through the use of integral index, allows defining the efficiency of the enterprise's operational, investment and financial activities both at each stage and throughout the whole life cycle of the building enterprise in analyzed period, is developed. Therefore, in consider an example article estimation of efficiency the life cycle of of building enterprises of Dnipropetrovsk region.

Keywords: enterprise, life cycle, stage of the life cycle, assessment, efficiency integral indicator of efficiency.

Постановка проблеми. Будь-яке підприємство здійснює діяльність в умовах зовнішнього середовища, що постійно змінюється і має свої економічні, соціальні, політичні, екологічні, культурні та інші особливості. Для підприємств будівельної галузі, окрім загальних умов існування, характерні свої специфічні риси, до яких слід віднести значну ресурсоемність, чималу тривалість виробничого циклу, залежність від природнокліматичних умов та велику кількість учасників реалізації інвестиційно-будівельних проектів. Як показує практика, в умовах динамічного та нестабільного оточуючого середовища істотну роль у забезпеченні ринкової стійкості та конкурентоспроможності будь-якого підприєм-

ства відіграє ефективність управління його життєвим циклом. Циклічний характер розвитку, притаманний усім без винятку підприємствам, змушує їх швидко адаптуватись до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі та проявляти гнучкість і динамічність, необхідні для їх стабільного росту. Під час функціонування будь-якого підприємства, у міру переходу від однієї стадії життєвого циклу до іншої, постає необхідність не лише ідентифікації конкретної стадії, на якій знаходиться підприємство, а й кількісного вираження його якісного стану. Тому логічним продовженням дослідження, започаткованого у [1, с. 34], є оцінка ефективності життєвого циклу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі запропоновано деякі підходи до оцінки ефективності життєвого циклу підприємства, які розглядалися у багатьох працях вітчизняних і закордонних вчених, таких як І. Герчиков, А. Шеремет і Р. Сайфулін, О. Єфімов, Г. Шмален, В. Жариков, І. Жариков, В. Однолько, А. Євсейчев та ін.

І. Герчикова пропонує у якості критерію визначення ефективності життєвого циклу розрахунок реальних витрат виробництва. При цьому вона вважає, що ефективність слід розраховувати по рентабельності активів, по рентабельності власного і позикового капіталу [2, с. 105].

А. Шеремет і Р. Сайфулін пропонують для оцінки ефективності діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу розглядати показники авансованих і спожитих ресурсів, а також оборотність і рентабельність коштів або їх джерел [3, с. 68].

О. Єфімова приходять до висновку, що загальний показник ефективності життєвого циклу доцільно визначати за рентабельністю використаного капіталу, причому у разі залучення позикових коштів треба враховувати також фінансові витрати (відсотки). Прибуток при визначенні рентабельності слід брати той, що залишається у розпорядженні підприємства, тобто чистий [4].

Г. Шмален одним з основних критеріїв оцінки ефективності життєвого циклу підприємства в умовах ринкової економіки вважає економічність. Під економічністю автор розуміє отримання певного результату при найменших

витратах або заданому обсягу витрат. Основними показниками діяльності підприємства, що характеризують його життєвий цикл в ринкових умовах,

Г. Шмален називає фінансову стійкість і прибуток (рентабельність). Під останньою він розуміє рентабельність власного капіталу і рентабельність всього капіталу, вкладеного в підприємство [5, с. 289].

В. Жариков, І. Жариков, В. Однолько, А. Євсейчев [6] у якості критеріїв оцінки ефективності життєвого циклу розглядають період формування життєвого циклу, структуру витрат і обсяг прибутку, отриманого за весь період життєвого циклу. Таким чином, ефективність життєвого циклу представлена залежністю від часу, витрат і прибутку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ми вважаємо, що вищезрозглянуті підходи до оцінки ефективності життєвого циклу підприємства не відображають всієї його діяльності упродовж життєвого циклу, а можуть бути застосовані при оцінці ефективності лише окремих аспектів діяльності. На нашу думку, для формування загального висновку про ефективність життєвого циклу підприємства упродовж досліджуваного періоду функціонування доцільно використо-

вувати комплексну систему показників рентабельності, яка буде охоплювати ефективність операційної, інвестиційної і фінансової діяльності будівельного підприємства.

Таким чином, на основі раніше запропонованого методичного підходу [1, с. 34] постає необхідність у оцінці ефективності життєвого циклу будівельного підприємства, яка дозволить нам виявити, наскільки ефективною була операційна, інвестиційна і фінансова діяльність підприємства як на кожній стадії, так і упродовж всього життєвого циклу будівельного підприємства у розглянутому періоді.

Мета статті полягає в оцінці ефективності життєвого циклу будівельного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спираючись на раніше запропонований [1, с. 34] методичний підхід до оцінки ефективності життєвого циклу підприємства як синтезу результативного і системного підходів, який на відміну від існуючих заснований на розрахунку інтегрального показника ефективності життєвого циклу підприємства і дозволяє охоплювати ефективність операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства та оцінювати досягнуті результати на кожній стадії життєвого циклу, перейдемо до його практичної реалізації.

Таблиця 1

Сукупність показників діяльності будівельних підприємств на стадії «повільне зростання»

Роки	Стадія ЖЦП				Повільне зростання					
	Підприємство 3				Підприємство 4		Підприємство 5			
	2003		2004		2005		2012		2003	
Одиниця вимірювання	тис. грн.	вага (од.)	тис. грн.	вага (од.)	тис. грн.	вага (од.)	тис. грн.	вага (од.)	тис. грн.	вага (од.)
Фінансовий результат діяльності										
Операційної	2012,4	0,682	-132,1	0,054	-1,5	0,001	6276	0,436	-2188	0,392
Інвестиційної	10,8	0,004	-1138	0,462	-211,6	0,145	3714	0,258	-1200	0,215
Фінансової	-927,3	0,314	-1192	0,484	-1241	0,853	4420	0,307	-2189,8	0,393
Загальний	1095,9	1	-2462	1	-1454	1	14410	1	-5577,8	1

Джерело: складено автором

Таблиця 2

Результати математичної перевірки коефіцієнтів вагомості по п'яти підприємствам за 2003–2012 рр.

Стадії ЖЦ	Стадія повільного зростання	Стадія швидкого зростання	Стадія стабільності	Стадія повільного падіння	Стадія швидкого падіння	Стадія кризи
Показники операційної діяльності						
Математичні дані	0,02	0,64	0,02	0,01	0,05	0,07
Дисперсія	0,14	0,25	0,16	0,11	0,22	0,26
Середнє квадратичне відхилення	0,61	5,14	0,44	0,39	1,07	2,55
Коефіцієнт варіації	Показники інвестиційної діяльності					
Дисперсія	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01
Середнє квадратичне відхилення	0,13	0,14	0,08	0,093	0,09	0,11
Коефіцієнт варіації	1,83	2,59	0,34	0,52	0,75	1,26
Показники фінансової діяльності						
Дисперсія	0,02	0,02	0,01	0,02	0,03	0,04
Середнє квадратичне відхилення	0,14	0,15	0,11	0,15	0,19	0,21
Коефіцієнт варіації	0,73	2,16	0,38	0,97	1,28	2,01

Розрахувавши показники ефективності операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу підприємства на кожному році функціонування за формулами (1–4), наведеними у [7], виконали агрегування показників прибутку діяльності підприємства у групи відповідно до стадій життєвого циклу (табл. 1).

Потім перевіряємо щільність взаємозв'язків показників прибутку операційної, інвестиційної і фінансової діяльності і показника загального прибутку підприємства, коефіцієнтів вагомості по кожному показнику ефективності діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу та точність результатів вибіркового обстеження, розрахувавши дисперсію, середньоквадратичне відхилення і коефіцієнт варіації по коефіцієнту ваги за (1–5) [1] методичного підходу до оцінки ефективності життєвого циклу підприємства.

Провівши розрахунки, отримали, що середнє значення середньоквадратичного відхилення по операційній діяльності становить 0,15, інвестиційній – 0,12 та фінансовій – 0,14, а показники варіації, відповідно, становлять 0,77%; 0,55% та 0,73%, що говорить про те, що сукупність показників прибутку діяльності підприємства досить однорідна (коефіцієнт варіації менше 15%) і взаємозв'язок між загальним показником прибутку і показниками прибутку операційної, інвестиційної і фінансової діяльності дуже щільний. Аналогічні розрахунки проведені по кожній стадії життєвого циклу для кожного з обраних підприємств.

По-третє, знаходимо коефіцієнти вагомості показників прибутку операційної, інвестиційної і фінансової діяльності у загальному показнику прибутку на кожній стадії життєвого циклу та

Таблиця 3

Значення показників ефективності стадій життєвого циклу будівельних підприємств

Роки Стадії	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Підприємство 1										
повільного зростання										
швидкого зростання	0,02	0,03								
стабільності			0,1							
повільного падіння				0,1	0,07	0,1				
швидкого падіння							0,07	0,07		
кризи									0,05	-0,07
Підприємство 2										
повільного зростання										
швидкого зростання										
стабільності				0,2	0,3					
повільного падіння						0,25	0,2			
швидкого падіння	-0,03	-0,01	-0,01							
кризи								0,07	-0,2	-0,3
Підприємство 3										
повільного зростання										
швидкого зростання	0,04									
стабільності		0,1	0,2	0,2	0,4					
повільного падіння						0,39	0,44			
швидкого падіння								0,3	0,3	
кризи										-0,2
Підприємство 4										
повільного зростання		-0,18	-0,21							
швидкого зростання				-0,06	-0,09	-0,08				-0,25
стабільності							0,25	0,41		
повільного падіння									0,44	
швидкого падіння										
кризи	-0,1									
Підприємство 5										
повільного зростання	-0,1									
швидкого зростання		-0,03	0,02	0,1						
стабільності					0,2	0,3	0,4			
повільного падіння										
швидкого падіння								0,3	0,4	0,41
кризи										

Джерело: складено автором

проводимо математичну перевірку статистичних досліджень (табл. 2).

З розрахованих показників перевірки можна побачити, що всі коефіцієнти вагомості операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємств на кожній стадії життєвого циклу досить однорідні і між ними спостерігається дуже щільний зв'язок.

Тому вважаємо доцільним розрахувати загальний для всіх підприємств коефіцієнт вагомості по операційній, інвестиційній і фінансовій діяльності на кожній стадії життєвого циклу як середньоарифметичне за (5) методичного підходу [1].

Розрахувавши загальний показник вагомості по операційній, інвестиційній і фінансовій діяльності для кожної стадії життєвого циклу підприємства, ми отримали, що всі вони виявилися однорідними. Проте, не дивлячись на те що вони відрізняються на кожній стадії життєвого циклу підприємства, найбільшу значимість у загальному показнику ефективності на стадіях швидкого зростання, стабільності, повільного падіння, швидкого падіння та кризи має операційна діяльність, і тільки на стадії повільного зростання вагомішою стає фінансова діяльність підприємства (рис. 1).

Знаходимо показники ефективності стадій життєвого циклу для кожного підприємства за (6) [1].

Розраховані показники ефективності кожної стадії наведені у таблиці 3.

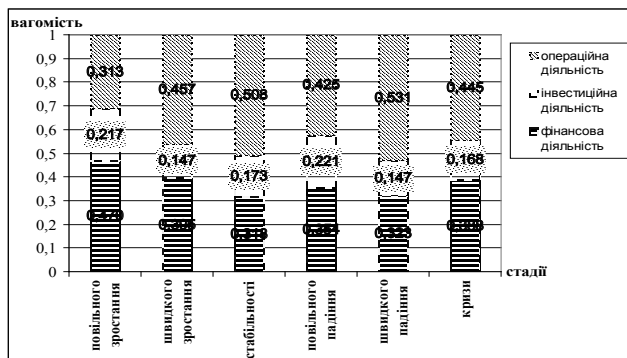

Рис. 1. Коефіцієнти вагомості операційної, інвестиційної і фінансової діяльності на кожній стадії життєвого циклу підприємства

Джерело: складено автором

З таблиці 3 можна побачити, що показники ефективності однієї і тієї ж стадії для різних підприємств зовсім різні. Це обумовлено періодом настання стадії, проміжком часу знаходження на одній стадії життєвого циклу та досягнутими показниками ефективності діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу.

Також можна помітити, що показники ефективності стадій падіння інколи перевищують значення показників ефективності стадій росту та стабільності.

Так, на Підприємстві 1 у 2007–2008 рр. спостерігається зростання показника ефективності стадії повільного падіння за рахунок збільшення

показників ефективності інвестиційної і фінансової діяльності у порівнянні зі стадією стабільності. Така ж сама картина спостерігається на Підприємстві 2 і Підприємстві 3 у 2008–2009 рр. У Підприємства 4 на стадії швидкого зростання спостерігається зменшення загального показника ефективності у порівнянні з попередньою стадією повільного зростання, що обумовлено тим, що темпи росту показників ефективності операційної і інвестиційної діяльності значно менші темпів падіння показника ефективності фінансової діяльності. Підприємство 5 характеризується збільшенням показника ефективності стадії швидкого падіння у 2011–2012 рр. у результаті того, що темпи росту показника ефективності фінансової діяльності перебивають темпи падіння показників ефективності операційної і інвестиційної діяльності.

На другому етапі, розрахувавши показники ефективності кожної стадії життєвого циклу підприємства, переходимо до розрахунку інтегрального показника ефективності життєвого циклу для кожного підприємства за (7) [1, с. 10].

З розрахунків інтегрального показника ефективності життєвого циклу підприємства можна побачити, наскільки в цілому був ефективним весь життєвий цикл підприємств на протязі досліджуваного періоду.

Результати розрахунків представимо у таблиці 4.

Таблиця 4

Інтегральні показники ефективності життєвого циклу будівельних підприємств

№ підприємства	Значення інтегрального показника
1	0,21
2	0,11
3	0,44
4	0,01
5	0,53

Так, найефективнішим з п'яти обраних будівельних підприємств було Підприємство 5. Це пов'язано насамперед з тим, що на протязі досліджуваного періоду вже з 2004 р. підприємству вдалося стабілізувати свою діяльність завдяки нарощуванню показників ефективності операційної діяльності, що призвело до зростання показників інвестиційної діяльності у 2005 р., та, як результат, у 2006 р. стабілізувалася фінансова діяльність, і подальші роки підприємство вмilo підтримувало та нарощувало досягнуті результати своєї діяльності. Менш ефективним виявилось Підприємство 3, бо досягнувши позитивних показників ефективності діяльності на протязі чотирьох років стадії стабільності, воно не змогло втримати їх на досягнутому рівні і всі подальші роки перебувало на стадіях падіння, які характеризуються зменшенням загальної ефективності підприємства. Підприємства 1, 2, 3 у своїй життєдіяльності упродовж 10 років виявилися неефективними, що пояснюється постій-

ними коливаннями показників ефективності діяльності та, як результат, великою кількістю стадій життєвого циклу.

Висновки. Таким чином, можна побачити, що оцінка ефективності життєвого циклу підприємства дає можливість здійснювати регулярний моніторинг показників ефективності діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу; вивчати динаміку змін показників ефективності діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу; отримувати для кожного будівельного підприємства реальні криві життєвого циклу; встановлювати типові закономірності життєвого циклу підприємств і оцінювати діяльність кожного будівельного підприємства на фоні цих закономірностей.

Результати оцінки ефективності життєвого циклу підприємства за допомогою даних звітності та якісного аналізу можуть бути використані для стабілізації стадій життєвого циклу підприємства, оцінки його інвестиційної привабливості, безпеки надання йому кредиту, для запобігання його банкрутства тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Примуш Ю.С. Методичний підхід до оцінки ефективності життєвого циклу будівельного підприємства / Ю.С. Примуш // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 6. – С. 33–37.
2. Залуцький І.Р. Планування і діагностика діяльності підприємств / [І.Р. Залуцький, В.М. Цимбалюк, С.Г. Шевченко]. – Львів: Новий Світ. – 2009. – 320 с.
3. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування: [монографія] / І.В. Кривов'язюк. – Луцьк: Вид-во «Надстир'я», 2007. – 260 с.
4. Басовский Л.Е. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности / Л.Е. Басовский, Е.Н. Басовская // Корпоративный менеджмент. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cfin.ru/finanalysis/value/business_evaluation.shtml.
5. Іванілов О.С. Оцінка результатів діяльності будівельного підприємства на основі визначення інтегрального показника соціально-економічної ефективності / [О.С. Іванілов, О.М. Таряник, К.Т. Шматкова] // Вісник економіки, транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 288–291.
6. Zharikov V.V. Antikrizisnoe upravlenie predpriyatiem / Zharikov V.V., Zharikov I.A., Evseychev A.I. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biblioteka.cc/index.php?newsid=140386>.
7. Примуш Ю.С. Определение стадий жизненного цикла предприятий строительного комплекса / Ю.С. Примуш // Современный научный вестник. – 2013. – № 24(163). – С. 5–16.